

סובייקטיביות

לאורך שנים רבות פילוסופים חשבו שאובייקטיבי זו האמת. המילה OBJECTUM בלטינית משמעה "עצם". דבר קיים, ענייני. חשבו שזה הרציו, ללא רגש וללא עמדות אישיות, ללא משוא פנים ונטול נטיות פרטיות ומתוך כך זו האמת ונחשב לנכון. המילה SUBJECTUS בלטינית אומרת "מונח, מושם מתחת". לדעת הפילוסופים, המושג סובייקטיבי נמצא בדרגה נמוכה יותר, כי יש בו את ראיית הפרט ואת רגשותיו. זה יותר מצומצם. יותר אישי. מביא אתו קנה מידה מן המוכן. לא אוניברסלי.

כך חשבו מאות שנים ואז נולדה הפסיכולוגיה. ככל המדעים לפניה, פסיקה, כימיה, רפואה, רצתה גם הפסיכולוגיה להיות מדע ולהירתם לחוקיות הקיימת, אך הגילויים המתרבים ומשתנים, האפשרות למגוון דעות, והזרמים השונים בפסיכולוגיה, יצרו עם השנים, בפסיכולוגיה המודרנית, זרם שטען שאין מציאות אובייקטיבית ממש, וכי כל העולם החיצוני הוא יצירת תודעת האדם.

"גשם" שלי, אפרורי ורטוב או של ג'ין קלי ששר ורוקד? כשכל אחד מאתנו יגיד גשם הוא אומר דבר אחר. הגשם הוא מציאות סובייקטיבית של כל אחד מאתנו.

בואו נבדוק עם דוגמא: צייר, קבלן ואיכר מסתכלים על שדה. הצייר אומר: "איזה נוף, שילוב הצבעים עם רקע השמיים, הרוגע של השדה כקו מפריד בין רגשות האדם. אני רואה אדמה פורייה. אני רואה שדה חלומות לכל צייר" והקבלן, מה הוא אומר: "אוי, כאן יש בערך דונם וחצי. השילוב של האדמה עם קו הרקיע ימכור נהדר. אני רואה שש יחידות דיור במחיר של... ואת האדמה הקשה הזאת לא תהייה בעיה להפוך ולחפור. אני רואה כסף. אני רואה ישוב. אני רואה אפשרות להצלחה". והתם, סליחה, והאיכר, מה הוא אומר: "אוי, אדמה זנוחה שלי. איך אהפוך אותך ואחרוש בך ניר. המיקום בדיוק מתאים לגידול אבוקדו. עלולה להיות בעיה עם קו המים של הירקון, אבל עם תעלות נכונות, אני כבר רואה את המשאיות מעמיסות פירות טרופיים ירוקים". אז איך נראה השדה? מישהו קיבל תמונת מצב מדויקת? מה אובייקטיבי?

ואם אדם ירצה להיכנס לחדר וישאל אתכם במסדרון "נעים בחדר?" מי יענה כן. ומי יענה לא. מי יגיד קר ומי יגיד חם. אז קר או חם? ומה קר לאותו אדם ששאל? ומה זה נעים בשבילו? אז איפה האובייקטיביות במקרה זה? במספר המעלות בלבד. אם הייתם אומרים 21 מעלות צלזיוס, בלי חוות דעת, האדם היה מחליט לבד אם זה נעים לו או לא. כי הנעים שלו, לאו דווקא הנעים שלי, או אפילו של הכלל.

מכאן יוצא שאין אמת מוחלטת אלא כל אמת היא תוצאה של דעתו האישית של האדם. תודעת האדם קולטת את סביבתו בעזרת החושים ואז, בכוחו היצירתי הספציפי, מסיק האדם מסקנות ונוקט עמדה.

בואו נראה איך זה נבנה:

הילד הקטן נגע באש של הגפרור, או בגז. הוא נכווה. כך הוא למד שמאש כדאי להיזהר. מעכשיו יתרחק ויזהר מאש.

כשאבא של אותו ילד חזר מהעבודה, כל יום בשעות מאוחרות של הערב, תמיד עצבני ומרוגז על האנשים שיושבים אתו בעירייה, על ראש המחוז שלא מעביר לו כספים, על חברי המועצה ששמים לו רגליים, על דאגות של ניהול העיר. הילד הזה יסיק שהעבודה הזאת עושה לאנשים (כמו לאבא שלו) רע. בעבודה כזו תמיד מתעצבנים ולא שמחים ואין כוח לילדים. ההגיון של אותו ילד אומר לו שלא כדאי לעבוד בעבודה ציבורית.

ואם סבא של הילד ממש מקסים. משחק עם הקטן, קונה לו משחקים מעניינים וקלפים, צוחק אתו ולוקח אותו להצגות, הילד יסיק שסבים הם אנשים טובים לילדים קטנים. כך הוא בונה הגיון פרטי שבוטח בזקנים.

לפי ההגיון הפרטי שבנה הילד לעצמו, הוא מסוגל לבנות מנגנון קבוע כדי שיוכל לפעול בצורה אוטומטית. אוי לנו אם לא נוכל לפעול גם בדרכים אוטומטיות, כי אז לא נהיה יעילים. זה צורך פסיכולוגי. לו לאדם לא הייתה מערכת אמונות והגיון פרטי, הוא לא היה יכול לתפקד: תמיד היה נוגע באש ונכווה, לא היה יכול למיין מקצועות שאוהב או לא והיה בודק וחושד בכל מבוגר. כך קשה לחיות.

אם כך, ההגיון הפרטי של כל אדם הוא סך הכל של הפרשנויות שלו לחיים סביבו. ההגיון הפרטי של כל אדם הוא הסובייקטיביות שלו. והנה, יש לנו מערכת דעות של הפרט, אשר בעצם קיבל גיבש מתוך החברה בה הוא מצוי: משפחתו, שכונתו, חבריו, עירו, ארצו, תרבותו.

יש גם הגיון כללי, אוניברסלי, אותו אנו מחשיבים לאובייקטיבי: למשל, גניבה זה דבר רע. או אולי כבר לא? אבל נניח שאמנם גניבה עדיין נחשב דבר רע, אזי, ככל שההגיון הפרטי של אדם קרוב יותר להגיון הכללי – האדם לא יהיה בקונפליקט. אם יושב אצלי טוב בראש, שגניבה זה רע, לא ייווצר אצלי קונפליקט מול החברה. אבל אם גדלתי במשפחה ובשכונה בה גניבה כשרה, אזי כשאגדל וארצה להתערות בחברה אני אהיה בקונפליקט.

סך כל ההגיון הפרטי הוא האישיות.

אני מודה, שעד לפני עשר שנים, חשבתי שמי שלא חושב כמוני הוא כנראה פשוט אידיוט.

איך זה שהוא לא מסכים איתי? איך זה שהוא לא רואה עין בעין איתי? למה כל פעם שאמרתי לבעלי "קר נורא, תסגור את החלון" הוא היה מתווכח איתי ואומר לי שחם. היום, עם ההתפתחות האבולוציונית האישית שלי, אני יודעת שלא קר, אלא קר לי. שיש לי דעה על דבר מסוים ואני חושבת משהו ובטוחה שזה נכון, וזו זכותי וזו אני, אבל יש אחרים שחושבים ממש שונה ממני. והם לא טיפשים. הם פשוט חושבים אחרת, כי ראו את העולם באופן שונה, בגלל היצירתיות האישית שלהם והסביבה בה גדלו.

לכתוב על הלוח אירוע, פרוש, רגש, תגובה.

למשל: אתם עובדים על איזה שהוא פרוייקט. כל אחד לקח הביתה חומר לקרוא, להוציא ממנו לקחים, להעלות רעיון לשיבה הבאה. חבר לצוות הגיע לפגישה לא מוכן **זה האירוע**. מה זה אומר לכם? **זו הפרשנות**: שהוא שכח, שהוא מזלזל, שהוא זורק על אחרים, שהוא טרוד בבעיות בבית, שהוא לוקח על עצמו יותר מידי כי הוא עסוק בעוד פרוייקט, שההכנות לחתונה שלו מעסיקות אותו יותר מאשר הפרוייקט. מה תרגישו? **זה הרגש**: פגיעה, אכזבה, אי אפשר לסמוך עליו, מסכן, קשה לו. איך תגיבו? **זו התגובה**: כעס, ניכור, לא תשתפו אותו יותר, תנסו להוציא אותו מהצוות, תוותרו לו, תיקחו את החלק שלו ותשתפו אותו, תגנו עליו, תקלו עליו, תחפו עליו.

ואם הבעל שכח את יום האהבה ולא חזר הביתה עם פרחים. מה תרגישו? פגיעה, אכזבה, רחמים על העבודה הקשה שלו, השלמה עם חוסר הזיכרון שלו. ותגיבו בהתאם: או בכעס ובריב, או בנאום של אכזבה, או בקניית פרחים עבורו.

ראשית, אתם רואים שיש כמה דרכים לפרש את אותו אירוע. והפירוש יהיה תמיד סובייקטיבי למפרש. ושנית, תמיד נגיב לפי הרגש שבעצם מוכתב מהפרשנות שלנו. אם נתאכזב נרגיש תסכול וכעס ונגיב בהתאם. אם נרחם, נרגיש אמפטיה ונגיב בהתאם. אם השלמנו מראש, נגיב באפסיות ובהתאם. תמיד אנחנו פועלים לפי מה שמכתיב לנו הרגש, אחרי שבעצם זו הייתה הפרשנות שלנו אשר הכתיבה לנו את רגשותינו.

המסקנה רבותי היא, שאנו מגיבים כלפי העולם מתוך עולם הפרשנויות שלנו שהוא כל כך סובייקטיבי, ולכן אין נכון או לא נכון, אין צודק וטועה, יש שלי ושלך, דעתי ודעתך, ניסיוני וניסיוןך, הזווית שלי והזווית שלך, העמדות שלי והעמדות שלך. התפיסה שלנו היא הקלטת המציאות במוחנו באופן לגמרי סובייקטיבי. ניתן לשנות את הפירוש שלנו בכל מקום אבל הקושי קיים כי אנחנו רואים תמיד אישית וסלקטיבית. אנחנו צריכים לעבוד על הפירוש, כי זה מקרין על הרגש ובא לידי ביטוי בהתנהגות שלנו.

אינני מתכוונת לשנות את החיים, אלא את היחס שלנו אליהם. פה מרחב התמרון שלנו.

הבנה כזו, מסקנה כזו, צריכה להעמיד אותנו במקום של כבוד הדדי. ואין כוונתי בכבוד הדדי שאתה תכבד אותי ואני אכבד אותך, אלא שאני אכבד אותך ואני גם אכבד את עצמי. הכבוד שאני אמורה לחוש, אין לו כל נגיעה והשפעה למה שאתה חש כלפי. אני אמורה לכבד את האחר גם אם הוא אינו מכבד אותי. מה איכפת לי מה הוא חושב? חשוב לי איך אני חיה עם רגשותיי. חשוב לי להבין, בלי קשר להבנתו או הסכמתו של האחר, שיש עוד פרשנויות לאותו אירוע וכי הן בהחלט שונות לגמרי מהפרשנות שלי.

וכאן הייתם אמורים לקרוא לי קריאות ביניים ולא להסכים לדבריי. מה? מי הוא חושב שהוא? הוא תמיד מזלזל, שוכח, מטיל על אחרים, מתחצף ועוד ועוד. למה שנכבד אדם כזה? למה שניתן לו יחס שונה מיחסו אל שאר האנשים או אלי ספציפית? והתשובה: כי זה רע לבן אדם. כי אז כועסים. כי אז מבזבזים הרבה אנרגיה על משהו שאולי אינו נכון. כי אז עסוקים בתגובות רגשיות ובלהתנקם, בלהחזיר, בלהיפגע – כל מיני תגובות סוחטות גוף ונפש ומקלקלות יחסים. אם נחליט שנמאס לנו לכעוס על מעשים של אחרים, אם נחליט שעדיף להיות מסוגל לפעול לפי הגיון ולא רק לפי רגש, אם נחליט שאנחנו רוצים להתרגז פחות, אם נחליט שנינוחות ביחסים עדיפה על פני מתח – יש דבר אחד בלבד שאנחנו יכולים לעשות: לשנות את הפירוש שלנו. הרי לא נוכל לשנות את האירוע, את המציאות, האדם שכח, האדם דיבר בטון ציני, העיפרון נפל, הפקקים באיילון קיימים – כדי שאני ארגיש אחרת, כדי **שלי** יהיה טוב יותר, כדאי שאני אעבוד על עצמי ועל שינוי הפירוש שלי למציאות.

הספקנות היא אחת מזכויותיו של האדם, וכל זמן שאדם מטיל ספק ושואל שאלות – יש לו מערכת אמנות ודעות לא מקובעת וסגורה אלא כזו שניתנת לשינוי והתפתחות. אדם שלא שואל, כלומר מערכת אמונתו נוקשה והוא בטוח בצדקתו ובדעתו שלו בלבד – לא ישתנה ולא יתפתח.